

Lønkonkurrenceevnen faldt med 22 pct. i 00'erne

Den samlede lønkonkurrenceevne inden for industrien er svækket kraftigt siden 2000. Selv om der er sket en 4,5 pct.point forbedring siden 2008, så er lønkonkurrenceevnen stadig forværret med hele 22 pct. fra 2000 til 2010. Det giver nogle udfordringer for Danmark, fordi lønkonkurrencen er forbundet med beskæftigelsen i industrien. Valutakursændringer, produktivitetsudviklingen og lønstigningerne har alle bidraget til at svække den danske lønkonkurrenceevne overfor udlandet siden 2000 - og hver har stået for ca. en tredjedel af den samlede forværring i lønkonkurrenceevnen. Perioden har dermed været karakteriseret ved store lønstigninger på trods af en ringe produktivitetsudvikling. Udfordringerne er således store. Politikerne kan reelt ikke påvirke valutakurserne. Og de kan kun medvirke til løntilbageholdenhed indirekte ved at udvide arbejdsstyrken. Politikernes bedste mulighed for at rette op på lønkonkurrenceevnen er derfor at understøtte produktivitetstigninger. Og de behøver ikke vente, til produktivitetskommissionen har færdiggjort sit arbejde ved udgangen af 2013. Der er flere ting politikerne kan gøre med det samme på baggrund af eksisterende viden. Man kan fx sænke marginalskatterne og kapitalskatter som selskabsskat og arveafgiften. Ud over at forbedre lønkonkurrenceevnen påvirker fx produktionsskatter og administrative byrder også konkurrenceevnen. Her har politikerne derfor også mulighed for direkte at understøtte beskæftigelsen i industrien.

Høj lønkonkurrenceevne giver høj beskæftigelse og lav ledighed

Lønkonkurrenceevne er forbundet med beskæftigelse. Hvis det er dyrt at producere en given mængde produkter i Danmark i forhold til i udlandet, så flytter produktionen væk fra Danmark. Det kan ske gennem outsourcing fra danske virksomheder, ved at danske virksomheder oplever nedgang i afsætningen pga. høje priser på produkterne, eller i værste tilfælde ved at danske virksomheder lukker.

Omvendt betyder en forbedret lønkonkurrenceevne, at danske virksomheder kan erobre markedsandele i udlandet og øge produktionen. Dermed får de brug for flere medarbejdere til produktionen, så beskæftigelsen stiger, og vi får en lav dansk ledighed.

Fokus på industrien

Som det fremgik ovenfor, så handler lønkonkurrenceevne om, hvordan vi står overfor udlandet, når vi skal konkurrere om eksportmarkederne. Det er derfor logisk at fokusere på den del af det danske erhvervsliv, som står for hovedparten af den danske eksport. Det er industrien.

Industrien stod i 2011 for omkring 80 pct. af Danmarks eksport af varer (ekskl. olie og gas). Og ser man på eksporten af både varer og tjenesteydelser, der ikke stammer fra råstofudvinding fra Nordsøen eller søtransport, var godt 60 pct. varer fra industrien.¹ Ifølge nationalregnskabsstatistikken beskæftigede industrien ca. 312.000 personer i 2011, hvilket svarer til godt 11 pct. af den samlede beskæftigelse. Det synes umiddelbart ikke særlig højt. Men netop den høje eksport betyder, at industrien trækker en masse indkomst ind i den danske økonomi, som skaber såkaldt afledt beskæftigelse. Industriens vareeksport udgjorde således 29 pct. af den

¹ Tallet er baseret på Danmarks Statistiks udenrigshandelsstatistik. Råstofudvinding og søtransport er ekskluderet af to årsager. For det første afhænger produktionen inden for råstofudvinding og særligt søtransport kun i begrænset omfang af de generelle domestiske konkurrencevilkår. Desuden er beskæftigelsen i mindre grad rettet mod danskere end andre brancher, da rekrutteringen ofte sker bredere. Når man ser bort fra de to brancher, så er det således for at understøtte analysens nationale beskæftigelsesvinkel.

danske bruttoværditilvækst i 2011, hvoraf en væsentlig del af værdien tilfalder danske lønmodtagere og virksomheder.

Tre dele gør et hele

Lønkonkurrenceevnen kan blive forbedret eller forringet på tre måder. Det kan ske gennem valutakurserne, gennem produktiviteten og gennem lønnen.

Hvis den danske krone bliver styrket overfor valutaerne i vores samhandelslande, vil udlandet opleve, at danske produkter bliver dyrere, selvom prisen ikke har ændret sig i danske kroner. Det vil svække den danske konkurrenceevne. Selvom fastkurssamarbejdet med EURO-landene begrænser variationen i valutakurserne, så er den danske krone flydende overfor fire af de fem vigtigste eksportlande - nemlig USA, Sverige, Norge og Storbritannien. Derfor kan valutakursudviklingen fortsat påvirke den danske konkurrenceevne væsentligt.

Produktiviteten måler, hvor mange produkter en medarbejder kan fremstille på en time. Hvis produktiviteten er dobbelt så høj i Danmark som i fx Polen, behøver en dansk medarbejder derfor ikke have polske timelønninger, for at Danmark kan have samme konkurrenceevne som Polen. Faktisk kan lønnen i Danmark være dobbelt så høj. Produktivitetsudviklingen er således med til at afgøre, hvor høje lønstigningerne kan være, uden at det går ud over konkurrenceevnen.

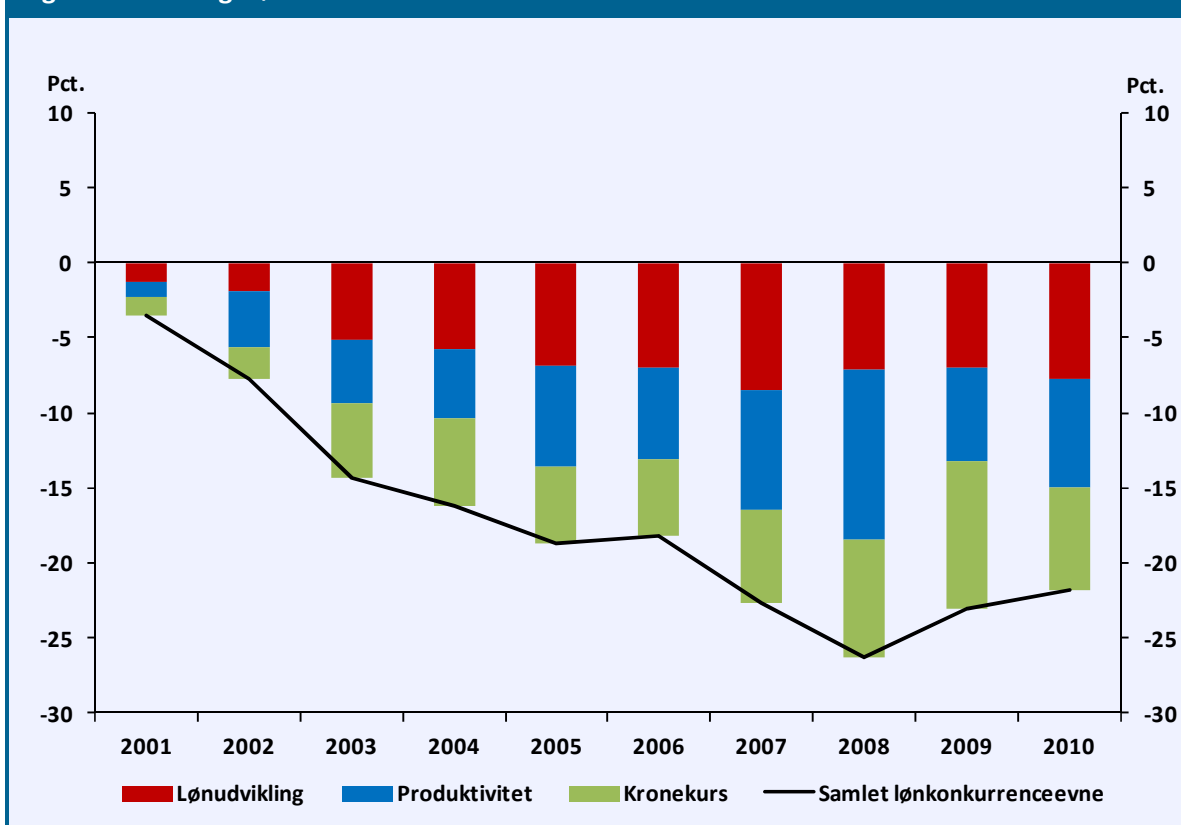
Sidst er der lønningerne, som også påvirker konkurrenceevnen. Lønstigningerne bestemmes nemlig ikke direkte ud fra produktivitetsstigningerne, men er et resultat af forhandlinger mellem arbejdsmarkedets parter og en række decentrale lønforhandlinger. Der er derfor rig mulighed for, at lønstigningerne afviger fra produktivitetsudviklingen - i hvert fald på kort sigt. Det er et velkendt fænomen, at lønstigningerne er klart højere end produktivitetsstigningerne under højkonjunktur, mens der er større løntilbageholdenhed, når ledigheden stiger under lavkonjunktur. Det er markedets måde at justere, så økonomien igen nærmer sig en almindelig strukturel beskæftigelsessituation.

Lønkonkurrenceevnen er svækket på alle fronter siden 2000

Den samlede lønkonkurrenceevne er svækket kraftigt siden 2000. Selv om der er sket en 4,5 pct.point forbedring siden 2008 (hvilket paradoksalt nok er samme periode, som finanskrisen fik realøkonomiske konsekvenser i Danmark), så er lønkonkurrenceevnen stadig forværret med hele 22 pct. fra 2000 til 2010, jf. figur 1.²

² Økonomisk Redegørelse (ØR) fra december 2011 og regeringens 2020-plan "Danmark i arbejde" viser en forværring i samme størrelsesorden. Forskellen mellem ØR december 2011 er 1,5 pct.point, hvoraf 0,3 pct.point er pga. opdateringer i datagrundlaget siden december 2011. De resterende 1,2 pct.point kan henføres til to forskelle i metode. For Danmark anvender jeg Danmarks Statistiks Nationalregnskab, mens ØR bruger udtræk fra ADAM for at sikre datamæssig konsistens gennem hele redegørelsen. Desuden udelader ØR olieraffinerier mv. fra industri, hvilket vi medtager, da det indgår i OECD-tallene. Forskellen til Statistikudvalgets opgørelse af lønkonkurrenceevnen er på ca. 7 pct.point. Her skyldes forskellen ligeledes opdateringer, men også at Statistikudvalget medtager energi- og vandforsyning, og at statistikudvalget baserer løn-beregningerne på DA's internationale lønstatistik og U.S. Bureau of Labor Statistics, mens vi anvender Nationalregnskabet og OECD-statistik.

Figur 1. Udvikling i lønkonkurrenceevnen 2000-2010



Anm.: Lønkonkurrenceevnen er målt ved de valutakurskorrigerede relative enhedsomkostninger for industrien (=Manufacturing). For Danmark er der anvendt data fra det kvartalsvise nationalregnskab, mens data fra de øvrige lande er baseret på OECD's statistikker. Der er anvendt skift i vægtene i det effektive valutakursindeks efter gældende praksis.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af Danmarks Statistik, Nationalbanken og OECD.

Valutakursændringer, produktivetsudviklingen og lønstigningerne har alle bidraget til at svække den danske lønkonkurrenceevne overfor udlandet siden 2000. Omend der har været nogle udsving faktorerne imellem, så viser figur 1, at kronekurs, produktivitet og lønudvikling hver har stået for ca. en tredjedel af den samlede forværring i lønkonkurrenceevnen.³

Vi kan dermed også konstatere, at der har været større lønstigninger i Danmark end i udlandet i perioden 2000-2010, samtidig med at produktivetsudviklingen har været svagere end i udlandet. Det er tankevækkende, fordi det er almindelig økonomisk tankegang, at lønniveauet på langt sigt bestemmes af produktivetsniveauet. Men i 00'erne har udviklingen været det modsatte: Store lønstigninger på trods af en ringe produktivetsudvikling. Havde lønningerne tilpasset sig (som vi forventer, at de vil på langt sigt), så ville lønudviklingen i Danmark have modvirket den negative produktivetsudvikling, og den samlede lønkonkurrenceevne ville kun være forringet svarende til den del, der skyldes valutakursændringer.

³ Produktiviteten måler, hvor mange varer en medarbejder kan producere pr. time. Produktiviteten beregnes således ud fra mængder og ikke efter værdi. Det giver anledning til nogle tekniske forbehold, fordi det forudsætter, at varerne er ens over tid. Når man sammenligner over tid, bliver det fx afgørende, at mængderne er korrigeret korrekt for at tage kvalitetsforbedringer i produkterne med. Når mængderne bliver opjusteret pga. kvalitetsforbedringer er det for at gøre sammenligningsgrundlaget ens over tid, men denne korrektion er forbundet med usikkerheder. En undervurdering af kvalitetsforbedringer vil automatisk føre til, at produktivetsudviklingen undervurderes, og at prisudviklingen på eksportvarer overvurderes.

Figur 1 giver også analytisk baggrund for at se på udfordringer og løsningsmuligheder. Hvis Danmark skal genvinde sin lønkonkurrenceevne fra 2000, skal konkurrenceevnen forbedres med i alt 22 pct.point, hvilket byder på nogle praktiske vanskeligheder.

For det første lader det sig ikke umiddelbart gøre at ændre kronekursen, selv om det vil kunne forbedre lønkonkurrenceevnen. Det var fx tilfældet fra 2009 til 2010, hvor figur 1 viser, at svækkelsen af kronen var eneste årsag til, at lønkonkurrenceevnen blev forbedret. Kursen bestemmes uden dansk indflydelse så længe fastkurspolitikken overfor Euroen opretholdes. Og hvis Danmark forlader fastkursamarbejdet, kan man risikere en yderligere styrkelse af kronen - i det mindste på kort sigt. Valutakurspolitik er således i praksis ikke en del af politikernes værktøjskasse. Det betyder, at forbedringen på de to øvrige faktorer skal være så meget større for at kompensere for kursudviklingen fra 2000 til 2010.

For det andet er der en god dansk tradition for, at politikerne afholder sig fra at gribe ind i løndannelsen. Arbejdsmarkedets parter har netop indgået overenskomster for de næste to år. Aftalerne byder på lavere lønstigninger end tidligere, og det er derfor muligt, at det vil bidrage til en forbedret lønkonkurrenceevne. Man skal imidlertid holde sig for øje, at det vil tage mange år blot at neutralisere de høje lønstigninger i forbindelse med seneste højkonjunktur, når der stadig er nominelle lønstigninger. Desuden kan den danske løntilbageholdenhed blive helt eller delvis modvirket af lignende løntilbageholdenhed i vore samhandelslande.

Fra politisk hold kan man understøtte løntilbageholdenheden ved at øge arbejdsudbuddet gennem reformer. Når et øget arbejdsudbud også kan understøtte løntilbageholdenhed, er det pga. en almindelig prisjustering. Et øget arbejdsudbud vil presse prisen på arbejdskraft, hvilket styrker lønkonkurrenceevnen og derfor øger beskæftigelsen.

På helt kort sigt kan skatte- og afgiftslettelser muligvis også understøtte løntilbageholdenhed. Det kan være lettere for lønmodtagere at acceptere lavere løn, hvis man ved, at levestandarden alligevel stiger eller fastholdes pga. skatte- eller afgiftslettelser. Men ud over specieltilfælde på kort sigt vil løndannelsen være styret af mere fundamentale forhold som konjunktursituationen, underliggende økonomiske vækstrater og arbejdsudbuddet.

Den tredje og sidste måde at genvinde lønkonkurrenceevne på er ved at få produktiviteten til at stige. Her ligger Danmarks måske væsentligste økonomiske udfordring. Produktivitetsvæksten har været lav siden midten af 1990'erne, og der ikke er nogen tydelige tegn på forbedringer. Faktisk taber Danmark terræn til et land som USA, som er rigere end Danmark, og som Danmark derfor burde have en vækstmæssig fordel i forhold til. Der er derfor grund til at se nærmere på, hvor Danmark fejler og sætte ind med effektive politikker, der øger produktivitetsvæksten. Den ambition er ikke ny, men det gør den ikke mindre relevant.

Forskellige analyser har peget på nogle forhold, hvor Danmark viser klare svagheder. Danmarks serviceindustri er fx ikke så stor og har ikke forbedret produktiviteten i samme grad som fx USA, hvor servicesektoren har fungeret som et vækstlokomotiv. Og på det generelle plan, viser analyser, at Danmark klarer sig dårligt på den såkaldte totalfaktorproduktivitet.⁴ Lidt hårdt trukket op, bidrager hhv. arbejdskraften og kapitalen til væksten på linje med andre lande. Det må derfor være i anvendelsen af arbejdskraften og kapitalen, at det går galt for Danmark.

En af årsagerne er måske, at den danske offentlige sektor lægger beslag på en langt større andel af de højtuddannede, end det er tilfældet i andre lande. En anden årsag kan være, at forskellige former for regulering - fx planloven - reducerer konkurrencen mellem virksomheder. Det er nogle af de forhold, som regeringens produktivitetskommission forhåbentlig sætter fokus på.

⁴ ”Totalfaktorproduktiviteten måler produktionens eller værdiskabelsens størrelse, når der korrigeres for mængden og kvaliteten af arbejdskraft og kapital. TFP kan i modsætning til timeproduktiviteten ikke umiddelbart observeres, men beregnes i stedet som den uforklarede rest, når værditilvæksten i virksomhederne korrigeres for input og kvalitet af arbejdskraft og kapital” (De Økonomiske Råd, Dansk Økonomi, efterår 2010, s. 200)

Der er forskningsmæssigt belæg for at forvente, at bestemte politiske tiltag vil kunne bidrage til at øge produktiviteten. Det gælder ikke mindst lavere marginalsatser, fordi det øger incitamentet til at opnå forfremmelser og højere løn og dermed arbejde mere effektivt pr. time for at opnå dette. Det vil i øvrigt også gøre det mere attraktivt for udenlandske specialister at flytte til Danmark, hvilket også øger produktiviteten.

Lavere skat på kapital vil ligeledes øge produktiviteten, da det øger investeringerne i danske virksomheder, så medarbejderne kan producere mere på den samme tid. Man kan derfor med fordel reducere beskatningen af kapitalindkomst - fx ved at sænke selskabsskatten eller fjerne den eksisterende arveafgift.

Deregulering - ikke mindst af servicesektoren - kan også være med til at fjerne begrænsninger for vækst og dermed understøtte produktivitetstigninger.

Pointen er, at politikerne allerede nu kan træffe beslutninger, der øger produktiviteten. Der er ingen grund til at vente, til produktivitetskommissionen har færdiggjort sit arbejde ved udgangen af 2013.

Byrder og produktionsskatter svækker også konkurrenceevnen

Andre forhold end lønkonkurrenceevnen påvirker virksomhedernes muligheder for at fastholde og vinde markedsandele på eksportmarkederne. Faktisk udgør løn og andre medarbejderomkostninger kun ca. 22 pct. af virksomhedernes samlede ikke-finansielle omkostninger.⁵ Derudover er der forskellige former for input-omkostninger i produktionen, hvoraf en del er råmaterialer eller halvfabrikata, som kun i begrænset omfang vil være forskellig fra land til land. Men afgifter på produktionsinput som fx el og varme øger også omkostningerne. Der er derfor mulighed for, at politikerne kan forbedre konkurrenceevnen på andre måder end gennem produktivitetstiltag.

Det kan politikerne gøre ved at fjerne eller sænke produktionsskatter og -afgifter, så omkostningsniveauet falder for virksomhederne. Det vil give en direkte konkurrenceevneeffekt på virksomhederne, så de står bedre i konkurrencen om markedsandele.

Desuden kan man lette de administrative byrder for erhvervslivet ved at foretage dereguleringer og ved at implementere regulering, så de administrative byrder minimeres. En praktisk indgangsvinkel til at undgå øget regulering kunne være at indføre et princip om one in-one out, så en ny regulering kun kan gennemføres, hvis der samtidig fjernes en anden regulering med samme byrde. Men derudover bør man også se på reelle administrative lettelser gennem deregulering.

Detailregulering, høj beskatning og svag konkurrence i ikke-industrihverv kan ligeledes påvirke omkostningerne for industrien, da industrien anvender input fra andre erhvervsgræne. En erhvervs politik, der generelt fører til lavere omkostninger og derigennem lavere priser, kan således også styrke industriens internationale konkurrenceevne.

Den offentlige sektor kan også understøtte konkurrenceevnen på en række områder. Det gælder lige fra at fjerne lukkedage i daginstitutionerne, over en effektiv affaldshåndtering, og til effektiviseringer, så virksomhederne hurtigere kan få fx miljøgodkendelser. Omfanget af offentlig service bør dog afvejes i forhold til den reduktion i privat forbrug og den forvridding af økonomien, som den medfølgende skattebetaling giver anledning til.

Dette notat er muliggjort ved donation fra **KRAKS FOND**

⁵ Beregnet ud fra Danmarks Statistiks regnskabsstatistik, REGN5.